

TALVJ A SLOVANSTVO V ZRKADLE DEJÍN SLOVENSKEJ LITERATÚRY

2. ČASŤ

PHDR. ANNA JÓNÁSOVÁ

The paper introduces the life and work of the German writer, linguist and Slavist Therese Albertine Luise von Jakob Robinson (1797 – 1870) – also known under the pen name of Talvj – whose life was closely related to the study of languages, literature and folk poetry of Slavic nations. In the first half of the 19th century, she translated Serbian folk songs (Vuk Karadžić). She compiled and published historical overviews of all Slavic languages, literature and folklore – including the Slovak language and literature – in English and German. They contain the examples translated into English and German as well. In the study, the author provides reflections of Therese von Jakob's work in texts by several contemporary writers, such as Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik, Alexander Boleslav Vrchovský and Jozef Miloslav Hurban. She shares Štúr's review on T. von Jakob's translation of Serbian folk songs. She emphasizes the fact that some excerpts from Talvj's works were published in the journal *Hronka* (1838) and in the *Kalendár Žiwena* (1852). Later, her works were rarely mentioned in Jaroslav Vlček's *Dejiny slovenskej literatúry* (History of the Slovak Literature), Rizner's bibliography, etc. The study is complemented with a rich note-taking apparatus, a bibliography of works by Talvj, and a bibliography of literature related to her, which is, at the same time, the list of the sources used in the study.

Keywords: Talvj, Therese Albertine Luise von Jakob Robinson, Slavs, Slavic languages, Slavic literature, folk literature, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Jozef Šafárik, history of the Slovak literature

V apríli 2020 uplynulo 150 rokov od smrti Therese Albertine Louise von Jacob-Robinson, nemecko-americkéj lingvistky, slavistky, prekladateľky a literátky. Určite je to vhodná príležitosť na to, aby sme si pripomenuli ženu, ktorá svoj nevšedný záujem o slovanské jazyky korunovala pozoruhodnými publikáciami, najmä prekladom srbských ľudových piesní a prehľadnou príručkou o dejinách slovanských jazykov a literatúre s príkladmi ľudovej poézie jednotlivých národov.

Autorku, ktorá zaujala najmä svojim netradičným pseudonymom *Talvj*, si treba všimnúť tým skôr, že v bibliografiách prameňov k dejinám slovenského jazyka a literatúry jej meno chýba, hoci slovenskí súčasníci o nej vedeli a okrajovo ju vo svojich prácach spomenuli. V kontexte historických prameňov o Slovensku tiež chýbajú zmienky o nemecky píšucich ženách a ich snahách predstaviť nemeckým vzdelancom prvej polovice 19. storočia marginalizované slovanské národy (medzi nimi aj Slovákov) prostredníctvom ich reči, literatúry a ľudovej slovesnosti.

Stručné informácie o živote a tvorbe *Talvj* nájdeme vo *Wikipédii* (v nemeckom, anglickom a maďarskom jazyku), v nemeckých a amerických encyklopédiách a prehľadoch vzdelaných a tvorivých žien i vo viacerých dizertačných prácach. Zastúpené sú tiež recenzie a hodnotenia jej diel.

Bibliografie prinášajú nielen záznamy jej kníh a dobové ohlasy na tieto diela, ale aj výsledky komparačných hodnotení jej všestranných edícií z pera srbských a slovinských literárnych vedcov.

Novšie publikácie dokazujú, že život a tvorba *Talvj* poskytujú materiál na viacozmerné, nie iba literárne aspekty hodnotenia. Málokto zaregistroval, že k storočnici jej narodenia drobnú brožúrku o živote a diele tejto pozoruhodnej ženy spracoval a v Bratislave pod názvom *TALVJ (1797 – 1870)* vydal Dr. Ludwig Wagner. Toto prehľadné dielko som s prekvapením našla v zozname použitej literatúry v dizertácii americkej autorky Army Elisabethy Voigt a v dizertácii Milana Čurčina.

HISTORICKÝ PREHĽAD SLOVANSKÝCH JAZYKOV, LITERATÚRY A ĽUDOVEJ POÉZIE

Príchodom *Talvj* do Ameriky v roku 1833 sa jej záujem o rôzne národy, ich jazyk a literárne prejavy rozšíril a prehĺbil. V centre jej záujmu bola ľudová poézia, ktorú považovala za významnú kultúrnu

hodnotu. Na túto tému napísala niekoľko článkov a štúdií, ktoré vyvolali ohlas v amerických literárnych kruhoch. V *North American Review* vyjadrila ideu, ktorú možno považovať za jej bádateľský program: „*Populárna poézia nie je dedičstvom niekoľkých požehnaných individualít, jej podstatou je všeobecná poetická produktivita, ktorá preniká ľudskou masou, práve tak, ako preniká prírodou. Medzi európskymi národmi je to hynúca rastlina, tu a tam osamelý relikt vyskytujúci sa medzi skalami s uchovanou osviežujúcou silou horského vzduchu. Keďže ju civilizácia väčšinou nemilosrdne odpratala zo svojej cesty, môžeme očakávať, že v budúcnosti nájdeme iba suché rastliny založené medzi dvoma papiermi, bezpečne strážené v zásuvke.*“¹

Talvj inšpirovaná krásou a poetikou srbských ľudových piesní rozšírila svoj záujem aj na ďalšie slovanské národy. Začala dôkladne študovať dostupné pramene, aby mohla americkej verejnosti predstaviť slovanskú ľudovú poéziu, a to nielen v podobe teoretickej štúdie, ale aj v podobe ukážok, ktoré preložila do angličtiny. Verejnú prezentáciu výsledkov jej štúdia a tvorby mala štyri etapy:

- prvá etapa – 1934. Štúdia: *The Biblical Repository: Historical View of the Slavic Language in its various Dialects a Historical View of the Slavic Language in its Various Dialects, with special reference to Theological Literature*,
- druhá etapa – 1836. Štúdia: *North American Review: Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations a Sketch of their popular Poetry*,
- tretia etapa – 1850. Kniha: *Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations; with a sketch of their popular Poetry*,
- štvrtá etapa – 1852. Preklad: *Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie*.

PRVÁ ETAPA

Keď uvážime, že do Ameriky sa *Talvj* s manželom presťahovala v roku 1833, vydanie štúdie *Historical View of the Slavic Language in its various Dialects a Historical View of the Slavic Language in its Various Dialects, with special reference to Theological Literature* s takým bohatým obsahom a v takom krátkom čase bolo určite prekvapením. Štúdiu, ktorú uviedol jej manžel Edward Robinson v periodiku *The Biblical Repository* (1834), publikovala anonymne v dvoch častiach. Prvá časť pod názvom *Prehľad slovanských*

jazykov, ktorú nazvala aj predbežným poznámkami, mala pevnú štruktúru a tej sa pridržovala aj v neskorších knižných vydaniach. Po spoločnom úvode sa v časti A zaoberá jazykom a literatúrou východných Slovanov – Rusov, Srbov, Chorvátov, Vendov a Slovincov. V časti B sa venuje západným Slovanom.² Prvá kapitola tejto časti sa na 42 stranách zaoberá jazykom a literatúrou českého národa, v druhej kapitole rozoberá jazyk a literatúru Slovákov, ktorým však venuje oveľa menej priestoru (iba 5 strán). Štúdiu uzatvára prehľad poľského a lužicko-srbského jazyka a literatúry. Pri českom prehľade uvádza aj oveľa viac použitej literatúry. Pri koncipovaní časti o slovenskej literatúre sa autorka opierala prevažne o diela Juraja Palkoviča a Pavla Jozefa Šafárika. Niektoré pramene uvádzajú, že táto časopisecká verzia vyšla aj samostatne.³

DRUHÁ ETAPA

Po úspechu a získaní všeobecného záujmu, ktorý podrobne opísala Irma Elisabeth Voigt vo svojej dizertačnej práci, Talvj publikovala širšie koncipovanú štúdiu *Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations a Sketch of their popular Poetry* v časopise *North American Review* (1836). Aj túto prácu považovala za prípravu na väčšie dielo, ktoré zamýšľala vydať ako stručnú, prehľadnú, ale pritom vyčerpávajúcu informáciu o literatúre slovanských národov. Štúdia rýchlejšie prenikla do Európy a na starom kontinente azda nebolo literárneho vedca, ktorý by niektorú verziu jej prehľadu o jazykoch a literatúre zaznávaných slovanských národov nepoznal v origináli či v preklade. Dostala sa do rúk Jána Kollára, čítal ju Pavol Jozef Šafárik a úryvok z nej preložil a publikoval Alexander Boleslav Vrchovský.

Boleslav Vrchovský, národovec a blízky spolupracovník Ludovíta Štúra z jeho bratislavských čias, bol orientovaný prozápadne údajne aj preto, že popri nemčine ovládal rovnako dobre angličtinu. Písomný styk udržiaval so Štúrom i počas jeho pobytu v Halle. Vlček píše: „Nebodaj tiež Štúrovým ponúknutím dostal sa do Hronky v roku 1838 výňatok Vrchovského z americko-anglickej štúdie o národnom básnictve slovanskom...“⁴ Úryvok nazval *Wýtah z pagednánj o národnjm slowanském básnictwj. Z North-American Rewiew Nr. XCII July 1936 od Bolesl. Wrchowského, Slowáka*.⁵ Takto formulovaný názov pomýlil neskorších autorov, ktorí považovali úryvok za autorský článok Vrchovského, hoci išlo o preklad časti úvodu z prehľadu Talvj. V Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine je uchovaný

rukopisný koncept tohto prekladu pod názvom *Úsudek Amerikána o Slowanském národním Básnictví*. Je to pracovná verzia príspevku s opravami a so škrtnami, ktorej výsledok publikoval v časopise *Hronka*.⁶

Slovenskí literáti poznali aj ďalšie dielo, ktoré sa zaoberalo slovanskými národmi. Bola to publikácia *Geschichtliche Übersicht der Slavischen Sprache in ihren verschiedenen Mundarten und der slavischen Literatur*, ktorá vyšla v roku 1837 v Lipsku a ktorej autorstvo nie je jednoznačné. V podnázve je totiž uvedené, že pre nemecké publikum ju spracoval a uverejnil E. v. O., čo poukazuje na Ernesta von Olberga. Iné pramene uvádzajú, že Olberg nebol autorom, ale iba prekladateľom práce Talvj. Jaroslav Vlček v životopise P. J. Šafárika v časti o európskom, ba až svetovom záujme o Šafárikove dejiny naznačuje, že Olbergova práca by mohla byť prekladom americkej verzie z roku 1834: „Dôkazom bola nielen pozornosť, ktorú [Šafárikove] *Dejiny* vzbudili vo vedeckej i publicistickej verejnosti, ale i dvojaké anglické spracovanie pani Robinsonovou (rod. Jacobsonovou) čiže Talvj, ktoré vyšlo r. 1834 a r. 1850 v Amerike a obidva razy bolo preložené do nemčiny...“⁷

Časopiseckú verziu z *The Biblical Repository* v origináli i knižnú verziu v nemeckom jazyku od Ernesta von Olberga poznal aj Ján Kollár: „Práve keď toto píšem, prišlo mi do rúk ako padnuté z nebies celkom nové Nemcom pre Nemcov písané dielo o slovanskej literatúre pod názvom *Historický prehľad slovanských rečí a literatúr podľa rozličných nárečí: pre nemecké publikum spracované v Berlíne od E. v. O., tlačené v Lipsku, 1837*.“ A na inom mieste píše: „Aby sa teda vzbudil tým všeobecnejší záujem pre slovanské reči a ich literatúry a tento predmet sa sprístupnil väčšine publika, bolo by treba diela, ktoré by hovorilo o spomenutom predmete zhustene a krátko, bez ujmy na dôkladnosti. Z priateľskej ruky dostal som rozpravu v anglickej reči (*Historical View of the Slavic Language in its various Dialects by Edward Robinson, Andover, 1834*), ktoré určil pôvodne pre Severoameričanov, aby ich oboznámil s duchovnými a kultúrnymi pomermi slovanských národov a ešte viac oživil záujem panujúci u nich. – Nemecký sused Slovanov by nemal za Severoameričanmi zaostať.“⁸

Olberg v úvode k vydaniu svojho *Historického prehľadu*... sám o sebe píše ako o autorovi. Svoj celoživotný záujem o ruský jazyk rozšíril na všetky slovanské národy a začal zostavovať dielo o ich jazykoch a literatúre. Počas práce na diele sa mu dostala do rúk štúdia „Severoameričana“, ktorá korešpondovala s jeho zámermi a plánmi. Preto sa rozhodol

svoj text rozšíriť, doplniť a predĺžiť časový záber najmä historických častí až do „dnešných čias“. Ako z výsledku vyplýva, robil to aj formou doslovného preberania niektorých pasáží. Rovnako ako Kollár za autora anglického textu považoval muža, v tomto prípade Edwarda Robinsona.

Autor poznámkového aparátu ku Kollárovmu dielu *O literárnej vzájomnosti...*, zverejnenému na internete, pridáva k téme pôvodnosti uvedeného nemeckého *Historického prehľadu...* významné zistenia. Uvádza Šafárikove názory na Olbergovo vydanie, ktoré Kollár správne citoval, no pri preberaní niektorých faktov si text upravil v súlade s koncepciou svojej práce. Šafárik, ktorý poznal Olbergovu prácu a aj vydanie v *North American Review*, však pochyboval o autorstve Edwarda Robinsona a prácu pripisoval jeho manželke Talvj. O Olbergovej práci uviedol, že je to dielo plné chýb. V listoch Koeppenovi a Pogodinovi sa o knihe zmieňuje ako „o kompilácii a výťahu zo svojho diela“. „Tieto doklady znamenajú, že Šafárik poznal Kollárom citované dielo a posúdil ho prísne podľa jeho skutočnej hodnoty. Kollárovi uniká skutočnosť, ako je nepôvodnosť a kompilácia diela o slovanských jazykoch a literatúre a k dielu sa z hľadiska posilňovania svojej teórie o literárnej vzájomnosti stavia kladne.“⁹

V tejto súvislosti treba pripomenúť, že vtedajšia veda už jasne rozlišovala pôvodnosť diela a rôzne metódy práce pri jeho koncipovaní: kvalitu a množstvo použitej literatúry, preberanie myšlienok a ich citovanie, kompiláciu či plagiátorstvo. Keďže ochrana duševného vlastníctva ešte nebola legislatívne upravená, zostávala v rovine etiky vedeckej práce. Sám Šafárik sa nad touto otázkou zamýšľal a pri príležitosti vydania svojich *Geschichte...* v úvode napísal: „*Pramene, ktoré som použil, uvádzam všade, kde to len bolo možné. Okrem uvedených použil som ešte veľa monografií, písomných i ústnych správ priateľov – odborníkov, časopisov, recenzií atď. To, čo spadalo do môjho plánu, prevzal som z nich väčšinou doslovne, a preto sa i celé dielo bude javiť odborníkovi ako zoskupenie všetkých možných cudzích výňatkov, medzi ktorými obláčiky vlastnej tvorby azda aj unikajú pozornosti, avšak pri hlavnej zásade, ktorej som sa pridržal, menej mi záležalo na tom, kto čo povedal, ako viac na tom, ako to povedal, a chcel som radšej pravdivé správne podať cudzími slovami, ako nepravé a nesprávne slovami vlastnými.*“¹⁰

Napriek vysokému hodnoteniu jeho vrcholného diela, napriek tomu, že „v tejto knihe sa verne pre-

javuje celý Šafárik minulý i budúci, že pozná celú literatúru svojho rozsiahleho predmetu a čerpá z nej vrchovate“, a napriek tomu, že „v tejto knihe je už Šafárik porovnávacím jazykospytcom, dialektológom, zemepiscom, národopiscom, dejepiscom, buditeľom svojho národa a obrancom Slovanstva v jednej osobe“,¹¹ bol si vedomý nedostatkov a očakával aj nepriaznivé recenzie. „*Priznávam, že po opätovnom prezretí celého diela pokladám ho v jeho terajšej podobe iba za pokus s mnohými nedostatkami. Vysvetlením a vari aj akýmsi ospravedlnením týchto nedostatkov je čiastočne povaha práce, čiastočne nedostatok viacerých pomôcok, čiastočne hranice síl a napokon i životné, časové a miestne pomery. Hovoriť tu o nich niekomu, kto nie je naučený myslieť ďalej, než pokiaľ mu povedia jeho knihy, nijako by neprospeľo.*“¹²

Pretože Šafárik poznal náročnosť tvorby vedeckej práce, neodsudzoval autorov, ak v ich dielach spoznal odraz svojich publikácií. Skôr si dovolil uštipačnú poznámku v odpovedi na list Dr. Brühla, vydavateľa a autora úvodu k nemeckému prekladu knižného vydania diela Talvj o slovanských jazykoch, literatúre a ľudovej poézii z januára 1852. Dr. Brühl napísal, že taká vedecká celebrita, akou je Šafárik, mu dala dobrý posudok, ale súčasne poznamenal: „*Bolo by veľmi pikantné, ak by nejaké nemecké kníhkupectvo vydalo a preložilo nedávno publikované anglické dielo: Historie view ... by Talvj: Toto dielo, v ktorom literatúra pokračuje dodnes, uspokojí všetky lacné túžby nadšencov literatúry.*“

Pavol Jozef Šafárik bol ku kompilátorom svojich diel zhovievavý zaiste aj preto, že mu išlo v prvom rade o účinky jeho ideí, nie o prioritu. Nakoniec, aj keď je jasné, že Talvj pracovala metódou kompilácie úryvkov zo sekundárnych prameňov, vždy to boli diela významných vedcov. Zoznamy použitej literatúry boli početné, citovala pod čiarou a v úvode, resp. v závere vždy spomenula mieru využitia najdôležitejších diel, o ktoré sa opierala. Mala prirodzený kompilátorský cit a vedela, že je potrebné vyberať, a to čo najšetrnejšie. Vyváženosť dosiahla komparáciou a tým, že nezanedbala originálny primárny výskum. Oživovala ducha historického výskumu prirodzeným a dôkladným štúdiom hodnotných dokumentov, „*ktoré ležali nedotknuté vo verejných archívoch a súkromných knižniciach ako baliaci papier*“. Tým dosiahla v celku, ale i v detailoch takmer dokonalú znalosť predmetu svojej práce, ktorej výsledkom bola prehľadná, koncentrovaná, príjemná, zrozumiteľná a čitateľsky prístupná publikácia.¹³

TRETIA ETAPA

Na margo vzniku knižnej podoby práce o slovanských jazykoch Irma Elisabeth Voigt uviedla dva stimuly – veľký záujem o koncentrovaný pohľad na kultúru „slovanskej rasy“ (etnika v Amerike takmer nepoznaného, hoci Slovania počtom obyvateľov prevyšovali vtedajší počet obyvateľov USA) a požiadavky vedcov a knižníc. „Esej bola prijatá s priazňou verejnosti a prebudila záujem v mnohých myšliach, pretože otvorila nové pole informácií, ktoré anglickému čitateľovi nebolo dosiaľ takmer vôbec prístupné. Naliehavá žiadosť vedcov a verejných knižníc viedla k prepracovaniu štúdií do knižnej podoby. Tieto požiadavky nepochybne vyrastali z nadmerného rozptylu zdrojov informácií týkajúcich sa slovanskej literatúry a vyjadrovali všeobecné očakávanie, že príspevok priblíži túto literatúru ako jeden veľký celok,“ píše jej biografka.¹⁴

Preto Talvj so značným časovým odstupom svoju životnú tému rozšírila a v angličtine vydala knižne pod názvom *Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations; with a sketch of their popular Poetry* (1850). Predslov na stranách I – IX dodal jej manžel Edward Robinson.

Rozsah 412 strán naznačuje, že ide o doplnené a prepracované vydanie. Štruktúra publikácie vystihuje tému a sleduje prirodzené členenie slovanských jazykov historicky aj v súlade s realitou prvej polovice 19. storočia. V úvode, ktorý je vlastne spoločným základom, sa venuje Slovanom v siedmich tematických celkoch. Oproti časopiseckým vydaniam ho autorka rozšírila na 25 strán. Postupne objasňuje pôvod Slovanov, ich mytológiu, rané jazyky a dialekty, ich klasifikáciu a charakterizuje západné a východné slovanské kmene a ich jazyky.

Jadrom publikácie sú Časti I – III. Prvá časť je venovaná slovanským cirkevným jazykom, druhá časť rozoberá jazyky a literatúru východných Slovanov (Rusi, Srbi a Ilýri, Chorváti, Bulhari, Slovinci). Z nášho hľadiska sú zaujímavé s. 147 – 221, kde sa autorka v rámci tretej časti zaoberá jazykmi a literatúrou západných Slovanov. Tu v Sekcii I píše o česko-slovenskej vetve a charakterizuje vývoj jazykov a česko-slovenské jazykové vplyvy. V rámci českého jazyka spomína aj slovenských, prevažne protestantských spisovateľov – Samuela Hruškoviča, Jána Blasia, Jána Glosia, Mateja Augustíniho, Samuela Michalidesa či Pavla Doležala. Okrem nich vymenúva slovenských autorov píšucich po česky – Štefana Lešku, Ondreja Plachého, Juraja Palkoviča, Pavla

J. Šafárika a Jána Kollára, ktorým venuje viac priestoru (s. 206 – 208).¹⁵ Sekcia II pod názvom *Jazyk a literatúra Slovákov* obsahuje základné geografické a demografické informácie o vlasti Slovákov, ich jazyku a nárečiach, o prvých literárnych stopách, literatúre a spisovateľoch aj o nemecky píšucich Slovákoch a gramatike. Použitá a citovaná literatúra svedčí o dobrej znalosti prameňov a ich informačnej hodnote. V tejto sekcii sa možno dočítať aj o poľskej literatúre a literatúre Vendov a Lužických Srbov.

Štvrtá časť je praktickou ukážkou (skicou) ľudovej poézie slovanských národov. Autorka v nej prezentuje poetické príklady, ktoré sú charakteristické pre každý z pertraktovaných národov. Talvj aj tu prekvapila, „s akou energiou a ľahkosťou prekladala tieto básne, pretože ich menila do jazyka, ktorý nebol jej materinským“.¹⁶ Na s. 392 – 394 sprístupňuje len dve slovenské ukážky, a to baladu *Matkina kliatba* [The mothers curse] a báseň *Slnko a mesiac* [Sun and Moon].

Aj táto práca si našla cestu do Európy. Oslovila najmä tých predstaviteľov literárnej obce, ktorí ovládali angličtinu. U nás si ju všimli vydavatelia *Kalendára Žiwena* August Krčméry a Ján Kadavý, ktorí v jeho prvom a jedinom ročníku (1852) publikovali preklad tej časti, ktorá sa týkala Slovákov. Do slovenčiny ju preložil neznámy prekladateľ (opäť Vrchovský?) a pod názvom *Talvj o Slovákoch* bola uverejnená v rubrike *Národopis*. Úryvok o reči a literatúre Slovákov uvádza slovami: „*Slávná prekladateľka srbských prstonárodných piesní Talvj (smyslené meno), dcéra zosnulého štátneho raddy p. Jacob-a v Halle, rodom Nemka, na ten čas v Amerike žijúca, vydala v roku 1850 v Novom Yorku v anglickej reči knihu pod názvom: „Dejepisný prehľad slovanských rečí a literatúry spolu s nástinom ich prstonárodného básnictva. (Historical view of the languages and literatura of the Slavic Nations with sketch of their popular poetry), z ktorej prítomne to, čo a jako o nás Slovákoch píše, rodákom v celosti podávame.“*¹⁷ Prekladateľ v poznámkach pod čiarou vysvetľuje a koriguje niektoré jej tvrdenia a aktualizuje napríklad údaje o počte Slovákov v Uhorsku alebo spresňuje údaj o modlitebnej knižke v slovenskom jazyku.

V roku 1923 vyšiel v *Sborníku Matice Slovenskej pre jazykospyt, národopis a literárnu históriu* príspevok Jura Horáka *Štúrova kniha „O národných piesňach a povestiach plemien slovanských“*. (Pokus o rozbor).¹⁸ Štúrovu prácu hodnotí z hľadiska rozvoja dobovej literárnej vedy, keď „*chýbal rušnejší život vedecký, nebolo ani vycvičených pracovníkov*“. Vte-

dy vyšla v Rusku dizertácia Osipa M. Boďanského o národnej poézii slovanských národov. Autor ju považuje za slabú, zato „*knihá Jacob-Robinsonovej o dejinách jazykov a literatúrach slovanských, ktorej IV. diel je venovaný poézii ľudovej... má anglické vlastnosti: je nestranný, bohato doložený, usiluje sa všade vysvetlovať psychologicky*“. A ďalej píše: „*Jacob-Robinsonová všade prikladá príklady, výňatky, ukážky, ukazuje na starodávnosť bylín, ich skvostné epické stránky a rozmanitosť ostatných piesní veľkoruských...*“

V roku 1852 Štúr dopísal svoje pojednanie o národných piesňach a povestiach plemien slovanských, na ktorom usilovne pracoval celý predchádzajúci rok. Autor tejto práce (J. Horák) zisťuje, že anglická kniha v nejednom ohľade pripomína práve túto Štúrovu prácu. „*Jeho rozbor, pokiaľ ide o mytologické piesne, sú podobné s rozborom Talvj. Nevie sa, či ich Štúr poznal. Ale keby aj, Štúr bol samostatný, nepreberal jednotlivosti, dôkazy vyberal priamo zo zbierok. Vplyv na Štúra malo azda jej zdôrazňovanie stránok etických.*“

V tomto príspevku sú aj ďalšie zaujímavé údaje. V poznámke na s. 98 sa píše, že „*o knihe anglickej u nás v novej dobe vôbec nebolo písané*“. Ďalej upozorňuje na český prameň – odkaz na obsírnú informáciu A. S. Mezníka uverejnenú v časopise *Lumír* (1853).¹⁹

ŠTVRTÁ ETAPA

Dva roky po anglickom origináli vyšla príručka o slovanských jazykoch a literatúre aj v nemeckom jazyku pod názvom *Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie. Mit einer Vorrede von Edward Robinson. Deutsche Ausgabe übertragen und bevorwortet von Dr. B. K. Brühl* (1852).

Prekladateľ Dr. Brühl v závere predslovu k nemeckému vydaniu vyslovil želanie, aby si publikácia, aj napriek možným chybám prekladu, získala všeobecný záujem čitateľov a splnila rovnaký poučný a stimulačný účel, aký mala v angličtine.

Preklad rešpektoval štruktúru a členenie textu, ako aj výber ukážok národnej poézie v záverečnej, štvrtej časti. Nie je známe, či prekladateľ postupoval metódou prebásnenia poézie z angličtiny („*tlmočenie na druhú*“), alebo si pribral na pomoc aj pôvodné texty vybraných ukážok.

Übersichtliches Handbuch... splnil v nemeckom prostredí svoju misiu. Stal sa vynikajúcim prehľadom slovanskej národnej literatúry, ktorý mal nielen

svoju literárno-historickú hodnotu, ale ponúkal aj príjemné čítanie.

ZÁVER

Slovenská literárna veda, ktorá nemala po Kollárovi, Šafárikovi a Štúrovi dlhé desaťročia rovnako nadaných a usilovných nástupcov, na Talvj rokmi zabudla, resp. jej prácam neprikladala taký význam, aký by si zaslúžili. Okrem marginálnych informácií Jaroslava Vlčka v *Dejinách literatúry slovenskej*, ktorý ocenil službu Talvj pri etablovaní Šafárikovej monografie *Geschichte...* v európskej literárnej obci a otvoril cestu k jej druhému vydaniu, ju do *Bibliografie písomníctva slovenského* zaradil Ludovít V. Rizner.²⁰ K základným biografickým údajom o spisovateľke priložil len dva bibliografické záznamy – nemeckú verziu historického prehľadu *Übersichtliche Handbuch...* a článok v spomínanom *Kalendári Žiweny*, ktorý sme už spomenuli.

Jur Horák tiež konštatoval, že Therese Albertine Louise von Jacob-Robinson na dlhý čas vypadla zo zreteľa literárnych vedcov. Žiaľ, tento stav trvá dodnes. Talvj si zaslúži viac pozornosti nielen preto, že ako žena sa dokázala presadiť vo vtedajšej vede a získať si rešpekt európskych a amerických kolegov. Uznanie si zaslúži najmä za výber prekvapivo neznámej témy, ktorej zostala verná tridsať rokov, a za to, akým spôsobom sa dokázala zorientovať v histórii Slovanov, opísať vývoj jazyka jednotlivých národných vetiev a prezentovať v chronologickom slede príklady duchovnej a literárnej kultúry každého slovanského národa osobitne. Sústredenosť na ľudovú slovesnosť, schopnosť pochopiť a vcítiť sa do duše slovanských národov (medzi nimi i Slovákov), ktoré jej poskytli dostatok primárneho materiálu na teoretické zhodnotenie a preklady, má významný internacionálny kultúrny rozmer. Posolstvo slovanstva svetu vo forme pretlmočenia jeho najkrajších duchovných pokladov z ruštiny, zo srbčiny, slovinčiny, z bulharčiny, chorvátčiny, poľštiny češtiny, zo slovenčiny a z jazyka Lužických Srbov do nemčiny a angličtiny s rešpektovaním nielen obsahu, ale aj s dodržaním prozodiky a metriky a špecifik výstavby ľudového verša, ktorého sa ujala Nemka s takou razanciou a dôslednosťou, je obdivuhodné a zaslúžilo by si adekvátne ocenenie.

Táto štúdia nemala byť hlbokou obsahovou analýzou a komparačným hodnotením rozsiahleho

literárneho diela Talvj. Mojmím cieľom bolo upozorniť na túto osobnosť ako na literárnu vedkyňu, lingvistku, slavistku a autorku umeleckej literatúry s priamym dosahom na popularizáciu jazykov, literatúry a ľudovej slovesnosti marginalizovaných slovanských národov. Pracovala som skôr metódou komentovanej bibliografie s dôrazom na citovanie z publikácií, ktoré sa bytostne dotýkali aj nášho národa a ktoré mali práve vďaka nej šancu preniknúť do sveta

v období, keď sa postupne rozvíjalo sebauvedomenie slovanských národov a konštituovali sa na kultúrnej báze (jazykovej a literárnej). Tejto zanietenej žene nemožno uprieť, že svojím dielom k tomu prispela aj ona – dvíhala sebavedomie predstaviteľov emancipačných snáh slovanských národov, posúvala ich k smelšiemu presadzovaniu sa a slovanstvu kliesnila cestu k dôstojnejšiemu miestu na kultúrnej mape sveta.

POZNÁMKY

- ¹ Talvj. *Historical View...*, 1836.
- ² Časť A je uverejnená v *The Biblical Repository*. Vol. Fourth, No. XIV. Časť B je v nasledujúcom čísle: No. XV.
- ³ Vo vydavateľstve Andover: Flagg Gould und Newman.
- ⁴ Vlček, Jaroslav. *Dejiny literatúry slovenskej*. Turčiansky sv. Martin: Matica slovenská, 1923. 434 s.
- ⁵ *Hronka*, 1838, sv. 3 a 4, s. 280 – 285.
- ⁶ Napríklad Eva Fordinálová v článku k 200. výročiu narodenia Vrchovského *Ludovít Štúr mu sedával pri nohách* (Záhorie, 2013) píše: „Vrchovský skom národnom básnictve roku 1836.“ Aj Branislav Choma v *Novom slove* (10. mája 2005) (internetový *dokonale ovládal aj angličtinu, dokonca prispel do North-American Review štúdiou o slovan* časopis) chybné uvádza, že „časopis *Hronka* v treťom čísle 1838 uverejnil výťah z pojednania *O národním slovanském básnictví, ktoré dva roky predtým uverejnil v North-American Review*.“ Spomínaný pôvodný archívny prameň – Literárny archív SNK Martin, M 113 C 11. 1 jd, 2 s.
- ⁷ Vlček, Jaroslav. *Šafárik v Novom Sade*. In: *Kapitoly zo slovenskej literatúry*. Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1373/Vlcek_Kapitoly-zo-slovenskej-literatury/16#ixzz6JQyieXbp
- ⁸ Kollár, Ján. *O literárnej vzájomnosti. §17. Vonkajšie prekážky tejto vzájomnosti*. (Pôvodne vyšlo v roku 1837.) Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/307/Kollar_O-literarnej-vzajomnosti/17#ixzz6KuCGeSAa
- ⁹ Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/307/Kollar_O-literarnej-vzajomnosti/17#ixzz6KuCGeSAa – poznámka 135. Originály uverejnené in: *Korespondence Pavla Jozefa Šafárika*. Vydal V. A. Francev, zv. I., Praha. 1927. 375 — 376.
- ¹⁰ Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1201/Safarik_Dejiny-slovanskeho-jazyka-a-literatury-vsetkych-nareci-Uvod/1#ixzz6JUWTm7C9
- ¹¹ Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1023/Vlcek_Pavol-Jozef-Safarik/5#ixzz6MRk59c63
- ¹² Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1201/Safarik_Dejiny-slovanskeho-jazyka-a-literatury-vsetkych-nareci-Uvod/1#ixzz6JUWTm7C9
- ¹³ Voigt. *The life and Works...*, s. 71 – 72.
- ¹⁴ Voigt. *Tamtiež*, s. 79.
- ¹⁵ Talvj očividne nemala prehľad o vtedajších pohyboch slovenskej romantickej literatúry. Nezachytila štúrovskú kodifikáciu jazyka a nespomína žiadneho predstaviteľa štúrovskej básnickej a prozaickej generácie.
- ¹⁶ Voigt, s. 79.
- ¹⁷ *Talvj o Slovákoch*. In: *Žiwena. Kalendár na r. 1853*. W Lewoči: Wyd. August Krčmery a Ján Kadawy [1852]. (tlač: Ján Werthmüller a syn), s. 83 – 89.
- ¹⁸ Horák, Jur. *O národných piesňach a povestiach plemien slovanských. (Pokus o rozbor)*. *Sborník Matice Slovenskej pre jazykospyt, národopis a literárnu históriu*. – Roč. I. január a február 1923, č. 7 a 8, s.97 – 109. (Bol to výňatok z habilitačnej práce). V češtine vyšiel In: Hýsek, Miloslav a Jakubec, Jan. *Z dějin české literatury*.
- ¹⁹ Mezník, A. S. *Historical view of the languages...* *Lumír*, 2. června 1853.
- ²⁰ Rizner, L. V. *Bibliografia písomníctva slovenského. VI. diel. T – Ž*. Martin: Matica slovenská. 1934. 266 s. Tu s. 6.

ODBORNÁ A UMELECKÁ TVORBA THERESE ALBERTINE LOUISE VON JACOB-ROBINSON – TALVJ

(Chronologický súpis)

- TALVJ. *Walter Scott: Die Presbyterianer – Dritte Erzählungen meines Wirths*. Zwickau: Schumann, 1822. Aj 1826; a Leipzig. 1845. (preklad)
- TALVJ. *Walter Scott: Der schwarze Zwerg- Erste der Erzählungen meines Wirths*. Zwickau: Schumann, 1822. (Aj 1826; a Leipzig. 1844. (preklad)
- TALVJ. *Psyche. Ein Taschenbuch für das Jahr 1825. Drei Erzählungen*. Halle: Friedrich Ruft. 1825.
- ROBINSON, Therese Amalie Louise. *Volkslieder der Serben*. Leipzig: Brockhaus. I. 1825. 293 s.; II. 1826. 330 s.
- ERNST BERTHOLD (pseudonym). *Über die indianischen Sprachen Americans. Aus dem Englischen des Amerikaners John Pickering, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von Talvj*. Leipzig 1834. 79 s. (preklad)
- ROBINSON, Therese Amalie Louise. *Volkslieder der Serben: Metrisch übersetzt und historisch eingeleitet von... 1*. Halle [u.a.]: Renger'sche Buchh. 1835. 293 s.; 2. 1835. 330 s. (Ďalšie vydania: *Neue umgearbeitete und vermehrte Auflage. Erster Teil*. Leipzig: Brockhaus, 1853. 394 s.; *Zeiter Teil*. Leipzig: Brockhaus, 1853. 340 s.; TALVJ. *Serbische Volkslieder. Aus dem Serbischen. Teile einer historischen Sammlung. Gesammelt und hrsg. von Vuk Stefanović Karadžić. Übersetzt von Talvj. Ausgewählt und mit einem Nachwort versehen von Friedhilde Krause*. Leipzig: Reclam, 1980, Aj *Volkslieder der Serben*. Teil 1. Hannover: HZ. 2007. 437 s.; *Volkslieder der Serben*. Teil 2. Hannover: HZ. 2007. 391 s.
- TALVJ; KARADŽIČ, Vuk; VOIART, Élise. *Chants populaires de la Serbie, recueillis par Vuk Karadžić et Traduits d'après Talvj, par Élise Voiart. 2 Tom*. Paris: J. Albert Merclein. 1834. Tome I. 308 s.; Tome II. 280 s.
- JACOB, Therese Albertine Louise von Jakob. *Historical View of the Slavic Language in its Various Dialects, with special reference to Theological Literature (Original), appeared first under this title anonymously, introduced by Edward Robinson, in The Biblical Repository*. Volume IV. (Andover and New York, 1834), No. XIV. 328 – 413; No. XV. 417 – 532.
- TALVJ. Therese Albertine Louise Robinson/Mrs. von Jacob. *Historical View of the Slavic Language in its various Dialects. The Biblical Repository*. Andover: Flagg Gould und Newma, 1836. 205 s.
- TALVJ. *Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations a Sketch of their popular Poetry*. *North-American Review* Nr. XCII. July, 1836, s. 85 – 18.
- Geschichtliche Übersicht der Slavischen Sprache in ihren verschiedenen Mundarten und der slavischen Literatur. Für das deutsche Publikum bearbeitet und herausgegeben von E. v. O*. Leipzig: Verlag Barth. 257 s. (prekladateľ Ernst von Olberg).
- ROBINSON, Therese Amalie Louise. *Die Unächtheit der Lieder Ossian's und des Macpherson sehen Ossian's insbesondere*. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1840. 122 s.
- TALVJ. *Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen. Mit einer Übersicht der Lieder aussereuropäischer Völkerschaften*. Leipzig 1840. 614 s. Digital be Google Books.
- TALVJ. *Spanish Popular Poetry*. *North American Review*, 1842.
- TALVJ. *Aus der Geschichte der ersten Ansiedlungen in den Vereinigten Staaten (Captain John Smith)*. *Raumers Historisches Taschenbuch*. Leipzig: Brockhaus, 1845.
- TALVJ. *Geschichte der Colonisation von Neu-England: von den ersten Niederlassungen daselbst im Jahre 1607 bis zur Einführung der Provinzialverfassung von Massachusetts im Jahre 1692*. Leipzig: Brockhaus, 1847. 709 s.
- TALVJ. *Life's Discipline. A Tale of the Annals of Hungary*. New York – Philadelphia: D. Appleton & Co., 1850.
- ROBINSON, Therese Amalie Louise. *Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations; with a sketch of their popular Poetry*. By Talvi a preface by Edward Robinson. New York: Putnam, MDCCCL (1850). 412 s.
- TALVJ. *Heloise or The Unrevealed Secret. A Tale*. New York 1850. Digital be Google Books.
- TALVJ. *Heloise: Eine Erzählung*. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1852. 323 s.
- TALVJ. *Die Auswanderer: Eine Erzählung*. 1. Leipzig: Brockhaus, 1852. 296 s.
- TALVJ. *Die Auswanderer: Eine Erzählung*. 2. Leipzig: Brockhaus, 1852.

- TALVJ. *Kurmark und Kaukasus. Bibliothek der neuen belletrischen Literatur*. Nos. 575 – 576. Wurzen: Verlags-Comptoir, 1852.
- TALVJ. *Marie Barcoczy. Historischer Roman*. Leipzig 1852.
- TALVJ. *Fünfzehn Jahre. Ein Zeitgemälde aus dem vorigen Jahrhundert*. 2 Bände. Leipzig: Brockhaus, 1852. Aj TALVJ. *Fünfzehn Jahre*. Teil 1 (1868). Leipzig: Brockhaus, 216 s.; TALVJ. *Fünfzehn Jahre*. Teil 2 (1868). Leipzig: Brockhaus, 231 s.
- TALVJ. *Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie. Mit einer Vorrede von Edward Robinson. evorwortet von. Deutsche Ausgabe übertragen und bevorwortet von Dr. B. K. Brühl*. Leipzig: Geibel, 1852. 345 s.
- ROBINSON, Therese Amalie Louise. *Volkslieder der Serben: Metrisch übers. und hist. eingel. Neue umgearb. ... Aufl.* Leipzig: Brockhaus, 1853.
- ROBINSON, Therese Amalie Louise. *Volkslieder der Serben: Metrisch übers. und hist. eingel. Neue umgearb. ... Aufl.* Leipzig: Brockhaus, 1853.
- TALVJ. *The Exiles. A Tale*. New York: Putnam, 1853. Digital: Internet Archival. (nemecky *Die Auswanderer. Eine Erzählung*).
- TALVJ. *The Poetry of Southern France. Putman's Magazine*, 1853.
- TALVJ. *Eine deutsche Übersetzung von Edward Robinson's Biblical Researches in Palestin under dem Titel Neuere biblische Forschungen in Palestine*. 1853 – 1854.
- Talvi's History of the Ways of providence*. New York: De Witt & Dawenport, 1856.
- TALVJ. *Fifteen Years. A Picture from the last century*. New York: D. Appleton&Co., 1871, č. 1870.
- TALVJ. *Gesammelte Novellen von Talvj. Nebst einer Auswahl bisher ungedruckter Geschichte und einer biographischen Einleitung. Edited by her daughter*. 2 Bände. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1874. Erste Band 304 s.; Zweite Band 497 s.
- ROBINSON, Therese Albertine Louise. *Die Isländer und Färöer: Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen*. Zürich: Literatur-Agentur Danowski, 2008. 95 s.
- ROBINSON, Therese Albertine Louise. *Holländer: Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen*. Zürich: Literatur-Agentur Danowski, 2008. 49 s.
- ROBINSON, Therese Albertine Luise von Jakob. *Lesebuch*. Halle/S: Mitteldeutscher Verlag, 2009.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BEBEKE, Robinson, Therese Albertine Louise. In: *Allgemeine Deutsche Bibliographie (ADB)*. Bd. 28. Leipzig: Dunccker&Humbolt, 1889, s. 724.
- BROWNE, Wayles. *Talvj, Kopitar and the American public's first introduction to the Slavic literatures*. Enthalten in: *Kopitarjev zbornik; Filozofska Fakulteta, Oddelek za Slovanske Jezike in Književnosti. Seminar Slovenskega Jezika, Literature in Kulture*. Znanstveni Inštitut. [Ured. in spremo besedo napisal Jože Toporišič]. Ljubljana 1996, s. 505.
- BROWNE, Wayles. *Talvj, Kopitar in ameriškega občinstva prvo uvajanje v slovanske književnosti*. Enthalten in: *Kopitarjev zbornik; Filozofska Fakulteta, Oddelek za Slovanske Jezike in Književnosti. Seminar Slovenskega Jezika, Literature in Kulture*. Znanstveni Inštitut. [Ured. in spremo besedo napisal Jože Toporišič]. Ljubljana 1996, s. 505.
- BÜHLER-DIETRICH, Annette. *Globalisierungsgefahr: Reflexionen der Globalisierung in Michel Chevaliers Lettres sur l'Amérique du Nord und Therese Robinsons (Talvj) Die Auswanderer*. Enthalten in: *Globalisierung avant la lettre; Teresa Pinheiro...* (Hg.). Münster 2005, s. 115.
- CIDILKO, Vesna. Prevodi Tereze Albertine Lujze fon Jakob-Robinson i Šlocerova verzija iz 1996. In: *Talji i srpska književnost i kultura*. Zbornik radova. Urednice V. Matović, G. Šubert. Beograd 2008, s. 111 – 129.
- COLMAN, A. P. *Talvj's Correspondence with J. G. Percival*. Enthalten in: *The American Slavic and East European review; founded by the School of Slavonic and East European Studies, University of London*. Publ. for the American Association for the Advancement of Slavic Studies, New York, NY [u.a.], 1944, s. 83.

- ČURČIN, Milan. *Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur*. Dissertation. Phil. Fakult. Univ. Wien, 1904. Leipzig: Buchhand. Gustav Fock, 1905. 234 s.
- DIVER STUECHER, Dorothea. Twice removed: The Experience of German-American Women Writers in the 19th Century. In: *New german-american studies/neue deutsch-amerikanische studien*. Volume 1 of New German-American studies. New York; Bern; Frankfurt am Main; Paris Publisher: P. Lang, 1990. 230 s. (Tu na s.115 – 230). Pôvodne: „Double Jeopardy: Nineteenth-century German-American Women Writes.“ Ph.D. dis. University of Minesota, 1981. 81 s.
- DOBRAŠINOVIĆ, Golub. *Therese von Jakob-Robinson (Talvj) und Vuk Stefanović Karadžić*.
Enthalten in: *Mündliches Volksgut der Serben*; hrsg. von Boško Suvajdžić, Belgrad, 2014, s. 257.
- DUSINI, Amo. *Die Ordnung des Lebens: Zu Franz Grillparzers „Selbstbiographie“*. *Untersuchungen zur deutschen Literaturgeschichte*. Zväzok 61. Tübingen: Walter de Gruyter, 2011. 164 s.
- GEIER, Wolfgang. *Östlich des 15. Längengrades : Essays zur Geschichte Ostmittel-, Ost- und Südosteuropas Klagenfurt*. Celovec: Wieser Verlag; [2016]. Jahrhundert).
- Obsah: 22 1.1.1 Kuripeschitz Dernschwam Orbini Obradovic; Boue Hahn Kanitz Baker; Wendel Thierfelder 24 1.1.2 Frauen: Jakob (Talvj) Durham.
- GOETHE, J. W. *Serbische Lieder*. Erst druck in: *Über Kunst und Altertum* (Stuttgart). Bd. 5, Heft 2, 1824.
- GOETHE, J.W. (Johann Wolfgang von Goethe): *Berliner Ausgabe. Kunsttheoretische Schriften und Übersetzungen* [Band 17–22], Band 18, Berlin 1960 ff.
- GOETZE, Peter Otto von. *Serbische Volkslieder in's Deutsche übertragen von...* Petersburg – Leipzig: Buchdruckerei der Gensd'armerie, 1827. 227 s.
- GRIMM, Gerhard [Hrsg.]; Pribić, Nikola R., *Talvj, Tesla und die geistige Welt der Südslawen: zum Gedächtnis von Nikola Pribić (1913 – 1992)*. Als Typoskript gedr. München: Hieronymus, 1999.
- GRIMM, Jacob. (Recenzia). In: *Göttingischen gelehrten Anzeigen*. Nr. 192, 1826 (1910 – 1914).
- HIMSTEDT-VAID, Petra. *Reviewed Work: Volkslieder der Serben*. *Zeitschrift für Balkanologie*. Vol. 47, No. 1 (2011), pp. 140 – 142. Published by: Harrassowitz Verlag.
- HORÁK, Jur. Štúrova kniha „O národných piesňach a povestiach plemien slovanských.“ (Pokus o rozbor). In: *Sborník Matice slovenskej pre jazykospyt, národopis a literárnu históriu*. Roč. I., Január a február 1923, č. 7 a 8, s. 97 – 109.
- HURBAN, Jozef Miloslav. *Ludovít Štúr. Kniha prvá*. Bratislava: ŠVKL, 1959. 961 s. Tu s. 680 – 684. Dostupné aj na: <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1148/1148/Hurban-ludovit -Stur/1>
- HÝSEK, Miloslav, JAKUBEC Jan. *Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný Jaroslavu Vlčkovi k šedesátinám od jeho spolupracovníků a žáků*. Praha: Nákl. Lichtra, 1920. 357 s.
- JOVIČIĆ, Juliana. *Strategije i taktike uspešnih žena 19. veka: na tragu zlatne decenije srpsko-nemačkih interkulturnih veza: Mina i Talvj u privatnoj prepisci*. Novi Sad: Futura Publ., 2012. 184 s.
- JOVIČIĆ, Juliana. Migrant Women acting as Intercultural Mediators: Therese Albertine Luise von Jacob-Robinson and Wilhelmine Karadžić-Vukomanović. In: *Displaced Women: Multilingual Narratives of Migration in Europe*. Cambridge: Scholars Publishing, 2014. s. 91.
- KAPPER, Siegfried. *Die Gesängeder Serben. Erster Theil*. Leipzig: Brockhaus, 1852. 276 s.
- KARADŽIĆ, Vuk Stefanović. *Narodne srpske pjesme. Knjiga 1: u kojoj su različne ženske pjesme*. Leipzig: Härtel und Breitkopf, 1824, s. LXII [online]. [cit.2010-05-03].
- KARADŽIĆ, Vuk Stefanovic. *Mala prostonarodnja slaveno-serbska pjesnarica*. Wien 1814. (Sabrana delà Bd. I).
- KARADŽIĆ, Vuk Stefanovic. *Narodna srbska pjesnarica*. Wien 1815. (Sabrana delà Bd. I).
- KARADŽIĆ, Vuk Stefanovic. *Narodne srpske pjesme*. Skupio i na svijet izdao Vuk Stef. Karadzic (Jadranin iz TrSida a od starine Drobnyak iz Petnice), filosofije doctor... *Knjiga prva, u kojoj su razlicne zenske pjesme*. U Lipisci, u stam-pariji Brejtkopfa i Ertla. 1825.
- KARADŽIĆ, Vuk Stefanović. *Narodne Srpske Pjesme. Serbian Popular Poetry*. Translated by John Bowring. London: Author, 1827. 235 s.

- KARADŽIČ, Vuk Stefanovič. *Chants populaires des Serviens recueillis par Vuk Stephanowisch et traduits d'après Talvj par Mme Élise Voiart. ol. 2.* Paris: Merklein, 1834, 2 vol., 308 s.
- KOLLÁR, Ján. *O literárnej vzájomnosti.* Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1954. 226 s. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/307/Kollar_O-literarnej-vzajomnosti
- KRAUSE, Friedhilde. *Serbische Volkslieder.* [aus d. Serb.]; Teile e. histor. Sammlung / ges. u. hrsg. von Vuk Stefanović Karadžić. [Mettr. übers. von Talvj. Ausgew. u. mit e. Nachw. versehen von Friedhilde Krause]. Leipzig: Reclam, 1980. 262 s.
- KRAUSE, Friedhilde. *Das Rußlanderlebnis im Schaffen der Therese Albertine Luise von Jakob-Robinson (Talgj).* Enthalten in: *Zeitschrift für Slawistik; Institut für Slawistik der Humboldt-Universität zu Berlin; Abteilung Slavistik des Osteuropa-Instituts der Freien Universität, Berlin.* Berlin 1982, s. 512.
- KREJČÍ, Jan. *Příspěvky k poznání básnické činnosti Siegfrieda Kappera.* V Praze: Nákladem Akad. císařství Fr. Josefa, 1911. 147 s.
- LENCEK, Rado L. *A Fragment from Jernej Koptar's Correspondence with Talvj.* New York: Society for Slovene Studies Journal, 1981. s. 12 – 20.
- LICHT, Gisela. „Lass dich gelüsten nach der Männer Bildung, Weisheit und Ehre“ (Friedrich Schleiermacher): Tochter und Vater, Therese Albertine Luise von Jakob-Robinson (1797 – 1870) und Ludwig Heinrich von Jakob (1759 – 1827). Halle: Courage, 1999, 59 s.
- LICHT, Gisela. *Sie nante sich Talvj. Das unbekannte Leben deutsch-amerikanischen Schriftstellerin und Briefpartnerin. Goethes Terese von Jacob Robinson (1797 – 1870).* In: *Leben un Gestalt. Studien zur Frauengeschichte in Halle.* January 1, 1966. Leipzig/Saale: Hallescher Verlag, 1966, s. 70 – 97.
- LICHT, Gisela. *Ökonomien des Begehrens. Die Strategien der deutsch-amerikanischen Schriftstellerin Therese Albertine Luise von Jakob Robinson (1797 – 1870) auf dem Weg zur Berufsschriftstellerin.* Enthalten in: *Ökonomien des Lebens; Eva Labouvie...* (Hg.). Münster 2004. s. 241.
- MALER, Anselm. *Literatur und Regionalität.* Frankfurt am Main: Wien [u.a.]: Lang; 1997 einer Region: *Talgj und Heine über Polen*, s. 101. Schumann Andreas Heimaten. Heinrich Kurz und seine regionalen kulturgeschichtlichen Schriften.
- MATOVIĆ, Vesna. *Taljf i srpska književnost i kultura : zbornik radova / Institut za Književnost i Umetnost.* Urednice: Vesna Matović; Šubert, Gabriela. Beograd: Inst. za Književnost i Umetnost, 2008. 346 s.
- MEZNÍK, A. S. *Historical View of the Languages and Literature of the Slavic Nations; with a sketch of their popular Poetry. By Talvi a preface by Edward Robinson. New York 1850. Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie. Mit einer Vorrede von Edward Robinson. evorwortet von. Deutsche Ausgabe übertragen und bevorwortet von Dr. B. K. Brühl. Leipzig 1852, bei Geibel.* In: *Lumír. Příloha k Lumíru č. 9.* 1853, 2. června, s. 34 – 36.
- MILLER, Karl Wilhelm. *Volkslieder der Serben.* Bearb. von T.A.L.Jacob. Halle: Renger. In: *Algemeine Literatur – Zeitung.* Jahrg. 1826. Band 2, Nr. 117, s. 99 – 825.
- MILOJKOVIČ-DURIČ, Jelena. „The Legacy Therese Albertine Luise von Jacob –Talvi“. In: *Serbian Studies Research.* Vol. 4., no. 1, 2013, s. 35 – 49.
- MILOVIĆ, Jevto M. *Talgjs erste Übertragungen für Goethe und ihre Briefe an Kopitar. 1908 – 1991.* Leipzig: Harrassowitz in Komm, 1941.
- MOJAŠEVIĆ, Miljan. *Eine Leistung Goethe zuliebe. Talvj, Goethe und das serbokroatische Volkslied.* Enthalten in: *Goethe-Jahrbuch;* im Auftr. d. Vorstands der Goethe-Gesellschaft (Hrsg.). Göttingen, 1976, s. 164.
- Národopis. *Talgj o Slovákoch.* In: *Žiwena Kalendár na rok 1853.* Roč. prvý. Wydávajú August Krčméry a Ján Kadavý. W Lewoči: tlačou Jána Werthmüllera a syna, 1852. 144 s. (Tu s. 83 – 89.)
- OGDEN, Emily. *Credulity: A Cultural History of US Mesmerism.* Chicago and London: University of Chicago Press, 2018. 278 s.
- OKUKA, Miloš. *Deutsch-serbische Kulturbeziehungen im Spiegel des Volksliedes: Talvj-Therese Albertine Louise von Jakob (1797 – 1870).* Hamburg: Kovač, 2003.
- OLBERG, Ernst von (E v O). *Geschichtliche Übersicht der Slavischen Sprache in ihren verschiedenen Mundarten und der slavischen Literatur. Für das deutsche Publikum bearbeitet und herausgegeben von E. v O.* Leipzig: Verlag Barth. 257 s. (Uvádzaný ako prekladateľ práce Talvj).

- PINHEIRO, Teresa. *Globalisierung avant la lettre: Reiseliteratur vom 16. bis zum 21. Jahrhundert*. Münster: Lit, 2005. – Dietrich Annette. Globalisierungsgefahr: Reflexionen der Globalisierung in Michel Chevaliers *Lettres sur l'Amérique du Nord* und Therese Robinsons (Talvj).
- PODOLAN, Peter. Aspekty slovenskej historiografie generácie Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika. (Podľa dizertačnej práce). In: *Forum historiae* [elektronický dokument]. Roč. 1, č. 1 (2007), s. 1 – 13 [online]
- PRIBIĆ, Elisabeth. *Sima Milutinović Sarajlija und Therese Albertine Luise von Jacob (Talvj)*.
Enthalten in: *Südost-Forschungen; im Auftr. des Deutschen Auslandswissenschaftlichen Instituts Berlin und des Südostinstituts München*. München 1979, s. 139 – 151.
- RICHTER, Angela. *Das poetische Talent der Frauenzimmer – nur eine Art geistiger Geschlechtstrieb?: zum frühen emanzipatorischen Versuch einer beherzten Hallenserin*. Enthalten in: *Chancen und Grenzen des Dialogs zwischen den Geschlechtern*. Frankfurt am Main [u.a.] 2003. – (2003), s.113 – 127.
- RIZNER, Ludovít. Talvj. ps. nem.-am. spisovateľky. Th. A. L. Robinson. In: *Bibliografia písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konca r. 1900. VI. diel T – Ž*. Turčiansky sv. Martin: Matica slovenská, 1934. 266 s.
- SAMMONS, Jeffrey L. *Ideology, mimesis, fantasy : Charles Sealsfield, Friedrich Gerstaecker, Karl May, and other German novelists of America*. Chapel Hill [u.a.]: Univ. of North Carolina Pr.; 1998.
- SCHUBERT, Gabrielle, Krause , Friedhilde (Hrsg.). *Talvj. Therese Albertine Luise von Jakob-Robinson (1797–1870). Aus Liebe zu Goethe: Mittlerin der Balkanslawen*. Weimar: Verl. und Datenbank für Geisteswiss, 2001. 357 s.
- Obsah:
- BOJIC, Vera . *Bonn Talvjs Übersetzungen der serbischen Volkslieder und ihre Vertonungen*. s. 23 – 35.
- CIDILKO, Vesna. *Talvj Übertragungen und Schlotzers Version von 1996*. s. 35 – 47.
- DELIĆ, Jovan. *Therese von Jakob-Robinson (Talvj), gesehen in interkulturellen Prozessen der Epoche*. s. 49 – 68.
- DOBRAŠINOVIĆ, Golub. *Therese von Jakob-Robinson (Talvj) und Vuk Stefanović Karadžić*. 2001. s. 69 – 94.
- ELLERMEYER-ŽIVOTIĆ, Olga. *Therese Albertine Luise von Jakobs Übersetzungen serbischer Volkspoesie und die Konzeptualisierung des Serbenbildes im 19. Jahrhundert*. 2001. s. 95 – 110.
- HEXELSCHNEIDER, Erhard [Verf.]. *Talvj und das Verlagshaus F. A. Brockhaus in Leipzig 2001*. s.111 – 128.
- JÄHNICHEN, Manfred. *Talvjs Übersetzungen serbischer Volkspoesie im Kontext slawischer Volkspoesie-Übertragungen in der deutschen Spätromantik*. s. 129-142.
- KALEZIĆ, Dimitrije M. *Talvjs Rezeption und Übersetzung biblischer Motive und von Motiven aus dem Traditionsgut der serbisch-orthodoxen Geistlichkeit*. s. 143 – 154.
- KONSTANTINOVIĆ, Zoran. *Historizität und Poetizität. Über das Vorwort des Fräulein Talvj zu ihren Übersetzungen serbischer Volkslieder*. s. 155 – 166.
- KRAUSE, Friedhilde. *Zur Forschung über die Talvj seit Jevto M. Milović. Ein Literaturbericht*. s. 167 – 180.
- MOJAŠEVIĆ, Miljan [Verf.]. *Talvj in Forschung und Vorstellung der Südslawen. Überlegungen eines Germanoslawisten*. Enthalten. s. 181 – 190.
- OKUKA, Miloš. [Verf.]. *Rezeption fremder Kulturlexik auf Umwegen: Turzismen in der Übersetzung serbischer Volkslieder von Talvj*. s.191 – 206.
- PRIBIĆ, Rado. *Beiträge zur Folkloristik auf zwei Kontinenten*. s. 207 – 212.
- RICHTER, Angela. *Talvj – ein „Frauenzimmer“ aus Halle – Reminiszenzen auf ihr frühes Wirken*. s. 213 – 220.
- RÖHLING, Horst. *Anstoß, Wirkung, Einordnung*. s. 221 – 228.
- SCHALLER, Helmut, W. *Die Wiedergabe der serbischen Kasussyntax in den deutschen Übersetzungen von Talvj*. s. 229 – 234.
- SCHUBERT, Gabriella. *Talvjs Methodik der Kulturvermittlung*. s. 235 – 246.
- WALLACH, Martha Kaarsberg. *Talvj und ihre kulturelle Mittlerrolle in Amerika*. s. 247 – 264.
- KRAUSE, Friedhilde. *Die Korrespondenz der Therese von Jakob-Robinson (Talvj). Versuch einer Übersicht und Abdruck einiger Briefe. Mit einem Verzeichnis der in den Briefen vorkommenden Namen*. s. 265 – 316.
- KRAUSE, Friedhilde – DOBRAŠINOVIĆ, Golub [Verf.]. *Verzeichnis der Veröffentlichungen von und über Therese von Jakob-Robinson (Talvj) 1820 – 1999*. s. 321 – 331.

- SCHULTE, Jörg. *Belgrad*. Klagenfurt/Celovec: Wieser, 2001. Belgrader Bürgertum 120 Johann Wolfgang von Goethe Balkanische Landschaft 122 Aies Debeljak Slawische Brut 123 Talvj Belgrad in Flammen 124 Rebecca.
- STEIG, Reinhold. *Briefwechsel zwischen Goethe und Therese von Jacob*. (Ed. Steig R.). Goethe-Jahrbuch 12. (1891), s. 33 – 77.
- STUECHER, Dorothea D. *Twice removed: the experience of German-American women writers in the 19th century*. New York, NY [u.a.]: Lang, 1990.
- SUVAJDŽIĆ, Boško. *Mündliches Volksgut der Serben : Vuk Stefanović Karadžić 1787 – 1864 – 2014*. Belgrad: Stiftung „Vuk Karadžić“ [u.a.]; 2014. 304 s.
- ŠAFÁRIK, P. J. *Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Prag: Ofen, 1826 (2. Abdr.)
- Š. Ludevít [ŠTÚR, Ludovít]. *Pisně Srbů. Květy VI.*, 1839. Príl. s. 53 – 54. Aj: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1280/Stur_Posudky-a-recenzie/2
- [ŠTÚR, Ludovít]. *Zásluhy Slovanů o europejskou civilisací. Květy VII.*, 1840, s. 89 – 91 a 97 – 100. (Článek vyšiel ako preklad z pôvodného Štúrovho príspevku v nemčine). Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1279/Stur_Slovanstvo/3#ixzz6KtnHW6To
- [ŠTÚR, Ludovít]. *O národních písních a pověstech plemen slovanských*. Od Ludevíta Štúra. Spisů musejních číslo XLVI. V Praze: V kommissi u Františka Řivnáče. 1853. 148 s. Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/180/Stur_O-narodnych-povestiach-a-piesnach-plemien-slovanskych/bibliografia#ixzz6LlcmTXur
- TOPORIŠIČ, Jože. *Kopitar, Bartholomäus, 1780-1844* [GefeierteR]; Univerza v Ljubljani, Oddelek za Slovanske Jezike in Književnosti; Seminar Slovenskega Jezika, Literature in Kulture. Ljubljana; 1996. 505 s.
- Úmrtí. *Pražský denník*. Roč. 5, 1870, č. 109, 21.4., s. 5.
- VLČEK, Jaroslav. *Dejiny literatury slovenskej*. Turčiansky sv. Martin: Matica slovenská, 1923. 434 s.
- VLČEK, Jaroslav. *Kapitoly zo slovenskej literatury*. Bratislava: SVKL, 1954. 452 s.
- VOIGT, Irma Elisabeth. *Brockhhausischen Conversations*. Lexikon. 1840.
- VOIGT, Irma Elisabeth. *Frau Talvj: an interpreter of German culture in Amerika*. (Thesis). University of Illinois Urbana-Champaign, 1913. Chicago, Deutsch-amerikanische historische Gesellschaft von Illinois, 1914. Thesis (Ph. D.) – University of Illinois, 1913. Dostupné na: <https://archive.org/details/lifeworksofmrsth00voigrich/page/n157/mode/2up>
- WAGNER, Ludwig. Dr. *TALVJ. 1797 – 1870*. Pressburg 1897. Buchdruckerei Wiegand, 24 s.
- WALLACH KAARSBERG, Martha. *Exile and Nation, Body and Gender in the Works of Talvj (1797 – 1870)*. In: *Writing against Boundaries. Nationality, Ethnicity and Gender in the German-speaking Context*. Ed. Barbara Kosta, Helga Kraft. Amsterdam – New York: Rodopi, 2003. 225 s. Tu s. 29 – 38.
- WALLACH, Martha K. *Konstruktion und Dekonstruktion des Bildes einer Region: Talvj und Heine über Polen*. Enthalten in: *Literatur und Regionalität*; Anselm Maler (Hrsg.), Frankfurt am Main; Wien [u.a.], 1997, s. 101.
- WALLACH KAARSBERG, Martha. *Therese Albertine Luise von Jakob (1797 – 1870): Talvj und die serbischen Volkslieder*. 2002. Enthalten in: *Vom Salon zur Barrikade*, Stuttgart [u.a.]: Metzler; 2002. s. 167 – 182.
- WRCHOWSKÝ, Bolesl. Slowák. *Wýtah z pagednánj o národnjm slowanském básnjctvj*. Z North-American Rewiew. Nr. XCII July. In: *Hronka*, III, 1838. sv. 3, s. 280 – 285.

Ďakujem pracovníkom Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice v Martine, Univerzitnej knižnice v Bratislave a Moravskej zemskej knižnice v Brne, ktorí mi v čase obmedzenej prevádzky poskytli kópie časopiseckých článkov z *Hronky* (1839), *Kalendára Žiweny* (1852) a *Lumíra* (1853).